

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA

ELMİN İNKİŞAFI FONDU

M.C.Hüseynov, V.T.Əmrahov
A.M.Qasimov, A.F.Həsənov,
N.A.Nərimanov

AQRAR İSTEHSAL STRUKTURUNUN DİVERSİFİKASİYASI

(Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunun misalında)

HUMANİTAR VƏ İCTİMAİ ELMLƏR

Əsər Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondunun maliyyə yardımı ilə yerinə
yetirilmişdir.
Qrant № EIF-2013-9(15)-46/43/5

**M.C. Hüseyinov, V.T. Əmrahov
A.M. Qasimov, A.F. Həsənov,
N.A. Nərimanov**

AQRAR İSTEHSAL STRUKTURUNUN DİVERSİFİKASIYASI

**(Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunun
misalında)**

BAKI – ELMİN İNKİŞAFI FONDU – 2016

Elmi redaktor:

AMEA-nın həqiqi üzvü F.Y.Əliyev

Rəyçilər:

Azərbaycan Texnologiya Universitetinin İnzibati idarəetmə kafedrasının müdiri, iqtisad üzrə elmlər doktoru, professor F.Ə.Məmmədov

Gəncə Dövlət Universitetinin İdarəetmə kafedrasının dosenti, iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru O.Q.Məmmədli

M.C.Hüseynov, V.T.Əmrahov, A.M.Qasımov, A.F.Həsənov, N.A.Nərimanov.
AQRAR İSTEHSAL STRUKTURUNUN DİVERSİFİKASIYASI (Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunun misalında). – Bakı: Elmin İnkişafı Fondu, 2016. – 168 səh.

Kitabda diversifikasiya prosesinin nəzəri-metodoloji əsasları, diversifikasiyanın iqtisadi məzmunu, kənd təsərrüfatı müəssisələrinin resurs potensialı və ondan istifadənin səmərəliliyi, diversifikasiya prosesində resurs potensialının qiymətləndirilməsi, diversifikasiya strategiyasında iqtisadi səmərə baxımından daha üstün istehsal sahələrinin müəyyənləşdirilməsi kimi məsələlər şərh olunur.

Kitabdan magistrantlar, doktorantlar, elmi-tədqiqat və tədris müəssisələrində, həmçinin aqrar sahədə çalışan mütəxəssislər istifadə edə bilər.

Bu kitab Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondunun qrant layihəsi çərçivəsində çap olunmuşdur:
Qrant № EIF-2013-9(15)-46/43/5

ISBN: 978-9952-8185-5-0

Bu əsər 13 mart 2014-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu tərəfindən Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyində qeydiyyatdan keçirilmiş və əsərin qeydiyyatı haqqında 7977 nömrəli Şəhadətnamə (qeydiyyat nömrəsi № 04/C-7462-14) verilmişdir.

© Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
yanında Elmin İnkişafı Fondu, 2016
© M.C.Hüseynov, 2016

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ	4
Fəsil 1. AQRAR İSTEHSAL STRUKTURUNUN DİVERSİFİKASIYASININ İQTİSADI MƏZMUNU VƏ İNKİŞAF MEXANİZMİ	
1.1. Aqrar istehsalın strukturunun formalaşması mexanizmi.....	6
1.2. Aqrar sahədə diversifikasiya anlayışı ilə bağlı nəzəriyyələr	13
Fəsil 2. GƏNCƏ-QAZAX İQTİSADI RAYONU ÜZRƏ KƏND TƏSƏRRÜFATI MÜƏSSİSƏLƏRİNİN RESURS POTENSIALI	
2.1. Kənd təsərrüfatı müəssisələrinin resurs potensialı və ondan istifadənin səmərəliliyinə təsir edən amillər.....	24
2.2. Diversifikasiya prosesində resurs potensialının qiymətləndirilməsi	32
Fəsil 3. GƏNCƏ-QAZAX İQTİSADI RAYONUNDA KƏND TƏSƏRRÜFATININ SAHƏ STRUKTURU, ONUN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	
3.1. Kənd təsərrüfatının sahə strukturunun qiymətləndirilməsi.....	56
3.2. Sahə strukturu və kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalına çəkilən xərclərlə bazar qiymətləri arasında asılılıq	88
Fəsil 4. GƏNCƏ-QAZAX İQTİSADI RAYONU ÜZRƏ TƏLƏBATIN ÖDƏNİLMƏSİ SƏVİYYƏSİNİN TƏHLİLİ	
4.1. Kənd təsərrüfatı məhsullarına tələbatın müəyyənləşdirilməsi... ..	104
4.2. Kənd təsərrüfatı məhsullarına tələbatın ödənilməsi səviyyəsi.....	114
Fəsil 5. GƏNCƏ-QAZAX İQTİSADI RAYONU ÜZRƏ KƏND TƏSƏRRÜFATI MÜƏSSİSƏLƏRİNİN DİVERSİFİKASIYA STRATEGİYASININ MÜƏYYƏNLƏŞDİRİLMƏSİ	
5.1. Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı üzrə əsas iqtisadi göstəricilərin müqayisəli təhlili.	124
5.2. Diversifikasiya strategiyasında iqtisadi səmərə baxımından daha üstün istehsal sahələrinin müəyyənləşdirilməsi	140
NƏTİCƏ	151

GİRİŞ

Uzun müddət eyni, yaxud oxşar istehsal sahələri ilə məşğul olan kənd təsərrüfatı müəssisələrində bazarın tələbinin dəyişmə-sindən asılı olaraq istehsalda struktur dəyişikliyini zərurətinə müvafiq diversifikasiya prosesini reallaşdırmaq, təbii-iqlim xüsusiyyətləri və resurs potensialı nəzərə alınmaqla məqsədəuyğun istehsal sahələrini müəyyənləşdirmək, iqtisadi cəhətdən daha səmərəli istehsal strukturu formalaşdırmaq istiqamətində tədbirlərin hazırlanması və həyata keçirilməsi aqrar siyasətin prioritetlərindən hesab edilir. Bu məsələlərin həlli istehsalçılarda yeni vərdiş və bacarıqların formalaşdırılmasını şərtləndirməklə aşağıdakı vacib istiqamətlərin nəzərə alınmasını tələb edir: istehsalın mövcud vəziyyətinin təhlili; müəssisənin resurs potensialı ilə təmin olunma səviyyəsinin və ondan istifadənin mövcud vəziyyətinin araşdırılması; ayrı-ayrı istehsal sahələrinin strukturunun təhlili; təbii-iqlim xüsusiyyətləri və resurs potensialının ənənəvi istehsal istiqamətlərindən başqa imkan verdiyi sahələrin müəyyənləşdirilməsi; müxtəlif istehsal sahələri üzrə iqtisadi səmərəliliyin müəyyən edilməsi; kənd təsərrüfatı məhsulları bazarının tələbatının müəyyənləşdirilməsi, tələbin dövrlər üzrə dəyişmə meylinin müşahidə və təhlil edilməsi; bazarın tələbatı nəzərə alınmaqla iqtisadi cəhətdən daha səmərəli istehsal sahələrinin müəyyən edilməsi; istehsalın strukturunda diversifikasiya ilə bağlı mövcud problemlərin müəyyənləşdirilməsi; diversifikasiya prosesində resurs potensialından səmərəli istifadə etməklə iqtisadi cəhətdən daha üstün istehsal sahələrinin müəyyənləşdirilməsi; diversifikasiya prosesindən əvvəlki və sonrakı dövrlər üçün istehsalın iqtisadi səmərəliliyinin hesablanması və iqtisadi qiymətləndirmənin aparılması.

Deməli, diversifikasiya kənd təsərrüfatı istehsalının şaxələndirilməsi prosesində mövcud və qarşıya çıxacaq problemlərin vax-

tında müəyyənləşdirilərək aradan qaldırılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb etməklə əmtəələrin səmərəli dövriyyəsi, istehsal və satışın səmərəliliyi, bazar mühitinin düzgün qiymətləndirilməsi və s. istiqamətlərdə müəyyənləşdirilən tədbirlərin iqtisadi cəhətdən əsaslandırılmasına imkan verir. Müasir şəraitdə kənd təsərrüfatında diversifikasiyanın başlıca meyilləri bazar konyunkturu hesab olunmalı, bazar konyunkturunda baş verən dəyişikliklərə müvafiq olaraq, kənd təsərrüfatı istehsalının diversifikasiyasının prioritetləri müəyyən edilməlidir. Qeyd edilənlər diversifikasiya prosesinin kənd təsərrüfatının inkişafının hər bir mərhələsində təsərrüfat subyektlərinin bazarla qarşılıqlı əlaqələrinin obyektiv xarakterini özündə əks etdirir.

Kitabdada göstərilən istiqamətlərin nəzəri və təcrübəvi aspektləri şərh olunmaqla aqrar sahənin diversifikasiyasının tətbiqi məsələləri geniş şəkildə tədqiq və şərh edilir.